

על שם

טון רבי יעקב לנדא זצ"ל

בנשיאות

האנ רבי משה נ. לנדא שליט"א

נכבר בנו ברוך

כלי יעהב

בשדה ההלכה

תשס"ז

השנה החמיש-עשרה

★ אב ★

גלוון חודש אב (נ"ו)

הרבי יצחק רצאבי

מח"ס "שולחן ערוך המקוצר"
בנירברק

כפיית גט בטוענת "מאייס עלי"

אהה הדורשת להתגרש מבعلاה בטענת "מאייס עלי", הוא דבר שלצערנו מצוי כוון בכתי הדרין השונים. האשכנזים והספרדים כאחד, נקטו להלכה ברורה את דברי המחבר בשולחן ערוך, שאין לכפות על הבעל ליתן גט בטענה זו, ואם כפו - הרי זה גט מעשה ופסול והבנים מוזרים רוח"ל. המבוקה הגדולה העומדת לפני היושבים על מדין, היא מה מנוג בני תימן זהה, מכיוון שעל פי הידוע הם תופסים תמיד להלכה את שיטת הרמב"ס, ובנידון דין דעת הרמב"ס היא שיש לכפות על הבעל לגרשה. והוא אמנים שהורו מתוך כך, כאשר בא לידים מקרה כגון זה בוגר מעדות התימנים, שיש לכפות על הבעל לגורש את אשתו, ואף משכו בדבריהם כמה מגדולי הפסיקים שבדורנו - כהgor"ע יוסף ואחרים - שיסמכו ידיהם על האפשרות לכפיית הבעל למثان גט. במאמר שלפנינו מוכיח הגורי רצאבי שאין להורות כן, והגט שנinan בכספיה - יש בו חשש גט פסול רוח"ל. נקוה כי פרטום המאמר הזה יועיל להציג מחשש איסור אשת החמור, והיה זה שכנו.

בין בתרי המאמר יכול הקורא לדלות עוד כמה חידושים הלכות בדין המודעת בבעלה. הדברים לקוחים מתוך הספר "שולחן ערוך המקוצר" שעדיין לא יצא לאור עולם, מקוצר היריעה השמטה וקיצרנו קטעים אחדים מתוך המאמר ואי"ה הדברים יתפרסמו בגלויין הבא. תגבות והערות יתקבלו בברכה.

להיבעל לו מרצונה. והשני, שאומרת "בעינה ליה ומצערנה ליה"³, דהיינו שאף על פי שרצו בו, מכל מקום היא מצערת אותו במניעת התחשיש, מפני דבר שעולל לה או מפני שהתקוטט עמה וכドומה⁴.

וללכות יgom וחליצה). וצריך לעיין מדוע לא נהגו בדורות אלו בדין המובה בשו"ע שם להזכיר בכתי נסיות ובתי מדשות ארבע שבתות זו אחר זו, על המודעת שטוענת "בעינה ליה ומצערנה ליה", שהוא דין מפורש בתלמוד (כתובות דף סג. ב) ובכל הפסיקים ראשונים ואחרונים. וטעם דין זה, כתבו

א. קיימים שני אופנים בהם תקרא האשה מודעת בבעלה. האחד, כשתוענת "מאייס עלי"¹, דהיינו שמאס הוא עליה [וכמו כן אם אומרת שאיננה רוצה בו, או ששוננת אותו וכדומה² ואינה יכולה

1. כלשון התלמיד כחותבות (סג. ב).
2. בארכיטיב (סימן עז ס"ק יב) ושתילי זיתים (ס"ק יא). ועיין עוד לOLUMN העירה 26, לגבי המואסת נשמייש.

3. לשון התלמיד כחותבות שם.
4. סימן עז (סע"י ב). ועיין עוד מ"ש בס"ד בשולחן ערוך המקוצר (הלכות גירושין וגיטין

נותלת⁸ בלאותיה הקיימים (דהיינו כמוותיהם, ואינו צריך לשלם לה מה שנתבללה ופחות מהם במשך הזמן, וכן מה שאבד או נגנב מהם), בין מנכסי צאן ברזל לבין מנכסי מלוג. אבל האומרת "בעינה ליה ומצערנא ליה", אינה נותلت אפילו את בלאותיה הקיימים מנכסי צאן ברזל, אלא שם תפסה אותם - אין מוציאים מידיה⁹. ומנכסי מלוג, נותلت אף היא מה שנמצא מהם בעין, אפילו הם ברשות הבעל¹⁰.

8. ר"ל שוכותה ליטול אותן, ואפילו ב"ד מגבים לה אותן אם היא לא תפסה.
9. סימן עז שם, וזהו דעת הרמב"ם (אישות יד, ח ו'ג). ועיין חידושי מהרי"ץ על הרמב"ם שם בשם הפר"ח, מה שכחוב להרחץ תפיסת הריב"ש שהובאה בכיס פשנה שם בהלכה יג.
10. הגהה הרמ"א שם, חלקת מחוקק ס"ק כד ושתי לי זיתים ס"ק כג. ודבריו הרמ"א אלו הם אליבא דהרבנן, כמו"ש בביבור הגר"א שם ס"ק לא. אך עיין בהערות הר"א סופר על המאירי כתובות (דף רס סוף אותו ט). [ומהrikush כתוב בזה"ל]: בנכסי מלוג, לא הפסידה כלום, ע"ב. וצ"ע]. וז"ל מהרי"ץ בשוחת פועלות צדיק (ח"א שלחי סי' קי): מה שנהגו שהמורדות גובה מהבעל מה שהכניתה לו (מה שנשאר ממנו בעין או חליפיו, לא מה שאבד), ואינו לא כדינא ומתיבתא ולא כעיקר הדין. הטעם לפי שכותבים בו חוב וקוף ומלווה זקופה, וא"כ היו חוב זה על בעל כשר חובות דעלמא שיש עליו שטר. ולא דמי למה שנזכר בדין, או כדינא מתיבתא, נכסיו צאן ברזל, דאיינו רק שמקבל עליו אחירות ולא זקפו עליו בחוב, דוק. ואח"כ מצאתי בהרשכ"א (סי' תהס), דנכסי צאן ברזל גובה, כיוון דקיימי באחריותו משלם ומהיאן אם כלו או נגנבו, ושכנן נוהגים בשם הגאניטים. וכן פסק המב"ט (ח"א, רסז). אע"ג דין הגמ' אינו כן, ע"ש, עכ"ל מהרי"ץ. וקורות זהה

ופרטוי דיניהן عمוקים ומרובים, ומסורים הדברים לבית דין שיבورو ויחזרו על כל צרכי העניינים.

ב. בשני האופנים האמורים, מفسידה האשה את כתובתה⁵, ובכלל זה מفسידה ג"כ את החוטפה כתובה (אפילו אם כתבו להן בעליהן סכום עצום⁶) ומתנתא קמייתא⁷. וכן מחוירות כל מלובש או מתנה שקיבלו מבעליהם. ולגביה הנדרוניא שהכניות להם - יש חילוק ביןין: שהטוענת "מאייס עלי",

המפרשים, שאולי תחבירש מכך ותחזר למוטב, או כדי שיודע לקרוביה ומכיריה ויחזירוה מעשנותה. וכן העיר בקיצור אבן העוז (דף קיד): "אני לא שמעתי אף פעם שהכריזו", ע"ב. ועיין עוד שוחת ישכיל עברי (ח"ה סי' נ) ובמ"ש בס"ד בשוחת המקוצר (חלק חוו"מ, הלכות אבירה סי' ריז, ח). בಗליון הבא יובא בל"ג תירוץ לשאלת זו.

5. סימן עז שם. ועיין לקמן הערתה 26 ובמ"ש בשוחת המקוצר (הלכות גירושין, ובחילק או"ח הלכות עונה וצניעות סי' נג, יד). וכמו כן גם אין להן מזונות, ועל כן מעשי ידיהן שלهن וכורו, כמו"ש הרמ"א בהגהתו לסעיף ב, והעליהם גם השתת"ז.

6. פשוט. וכן מהබאר בהדייה מן האמור בגמרא ובפוסקים לגבי האומרת בעינה ליה ומצערנא ליה, שלוחחים לה בית דין: "הו יודעת שאם את עומדת במרקך אפילו כתובתך 'מאה מהנה' - הפסdet אתה". וסכום זה הוא פי חמישים מכתובות בתולה - מאותים זוז, שהם מנה ועוד מנה, וברור שהוא הדין לטוענת מאייס עלי. 7. עיין מגיד משנה (אישות יד, ח): "מה שנחתן לה בעל הפסידה לגמרי,adarutta delmeshkal ve'mipak לא יהיה לה. והוא הדין לתופסת כתובה, זו היא שיטת רבינו", ע"כ. ומהנה איכא למליף למתנתא קמייתא לפי מנהגינו - הוא הדין והוא הטעם. וכן נזכר בהדייה בשוחת פועלות צדיק למהרי"ץ (ח"א רס"י קי), ודוק.

עליה", בית דין קופים¹³ את הבעל לגרשה לאלתר¹⁴, כי אין היא נמצאת

יש לדון גם לגבי מה שכח הרמב"ם בשאר מקומות, כגון בפרק יב הלכה יא, שאם הבעל עני ואין לו אפיו לחם ליתן לאשתו, 'קופין אותו להוציא'. האם כוננתו לכפיה בשוטים או לכפיה בדרכם. ואין להקשות,adam כוננת לכפיה בכל מקום לכפיה בשוטים, אם אי לא הרמב"ם בפרק כא הלכה י, ש רק שם הוא שכח שככל שהוא שתימנע מלעשות מלאכה קופין אותה ועשה, 'אפיו בשוט'. כי יש לומר שהוצרך לפרש זה את שם, לפי שם חדש חדש מיוחד, שגמ לאשה אופן הcpfיה הוא בשוט ולא ריק לבעל. והראיה, שיש שלא הסכימו לו, כגון הראב"ד שהשיג עליו שלא שמע מעולם יסור שוטים לנשים וכו'. [ואעתיק לשון יידי הרואה"כ יציו מה שכח בנושא: לדידי הדבר פשוט דהינו בשוטים, וכਮבוואר בהדריא בפ"ב מגירושין הלכה כ: "מי שהדין נתן קופין אותו לגרש את אשתו... מכין אותו" וכו', ע"ש. ובכל המקומות שהזכיר גירושין, כי שם מקומו. וממילא יתיישב בזה ballo הכי מה שהעיר מעכ"ת למה לא פירש הרמב"ם זאת אלא עד שהגיע לפך כא וכו']. דשאני התם דמיירי באשה, ואופן כפייתה לא נתרеш בהלכות גירושין, וגם אינו שיקר לשם. שב ראייתי שכבר בפט"ו מאישות ה"ז, גבי נשא אשה ושחתה עמו עשר שנים ולא ילדה, כתוב הרמב"ם: "ואם לא רצה להוציא, קופין אותו ומcin אותו בשוט עד שיוציא", עכ"ל הר"מ. וקשה, למה בזה לא סמרק על הא דהלכות גירושין. וודוחק לומר דהו צרך לכך משום הא דס"ד בכתובות (דף עז, א) דהינו כפייה במילוי, דהא מסיק החתום דהא והוא בשוטי, ע"ש ודרכ. ויש לבדוק בכל מקום שנזכרה כפייה, כיצד כתוב הרמב"ם, עכ"ל נר"ז. ועיין עוד בשוע"ע (ס"י קנד, כא), בהגחות הרמא"א (ס"י פ, טו) ובסייעי קנד, ג.

14. זה פירוש תיבת "לשעתו" שכח הרמב"ם

ג. דעת רבינו הרמב"ס¹¹, הגאננים ועוד מגדולי הפוסקים¹², שהטווענת "מאייס

הביא, שבבת הי"ז שבערו היה נוהגים שהמורدة מפסידה כל מה שכחוב בכתובתה, ובכלל זה נדוניותה [עיין לעיל העלה 7] מאייז טעם או סיבה שראו, ועתה היה מעשה ונתקצתabi המורدة להוציא מהבעל הנדוניא שנכתבה בכלל הכתובה שהיא מאה קפללה, יוש"ב. ומובן שגם אותו מעשה השתנה המנהג, והחליטו בבית דין להגבות למורדת מה שהכניתה לפני האמת. והיינו לא את כל המאה קפללה, שנוהגים היו לרשום סכום זה חוך כל הכתובות בקביעות, אלא את הסכום האמתי והמדויק של נדונيتها, שמשים אותו אחורי הנישואין וכותבין אחורי הכתובה או בשוליה, וכן שביארנו בס"ד בטופס כתובות (שער א') אותן יא דף לח ד"ה ובכתובות, ושער ב' דף קן ד"ה ומחילת). כי הטעם או הסיבה שנางו בכתבי דין שבערו שלא להגבות זאת, שהוא שלא הולכת, כפי הנראה כבר לא היו קיימים בזמנו של מהרי"ץ, ועל כן חזרו להוגג הכתובה עצמה שישבו על זו המודקה. ומה שכחוב כאן, כי מה שנางו שהמורدة גובה וכו', הוא בין זמנו בדורות שעברו, הויל ומירוי השתה בסכום החוב שנכתב מאחורי הכתובה, שם הוא שכותבים הסגנון "חוב זקופה ומולוה זקופה" שהזכיר בתר הци, וכמ"ש בס"ד שם בטופס כתובות (שער ה' דף רמא ד"ה שלושת, דף רmeg ד"ה חמיש). ואין זה מכלל הכתובה עצמה, שנזכר בדבריו דלעיל. וכן מתבאר גם לمعיין בתורת חכם ושותנת המלך שהבינו דמיירי השתה במנוג שנווהגים גם כתה. ובעיקר דבריו קדרשו של מאן מהרי"ץ זל' יש לדרך הרובה אך לא כאן המקום להאריך בזה.

11. אישות יד, ח. ועי' עורך בתשובותיו סוף סימן לה.

12. כגון: הרשב"ם, הסמ"ג והראב"ד.

13. יש קצת מן המפרשים שפירשו כוונת הרמב"ם שכופים רק בדרכם. אבל כמעט כל הראשונים פירשו דהינו אפיו בשוטים, וכן נקטו האחרונים בדעת הרמב"ם, כמו באוצר הפוסקים (כרך ב דף קא ע"ג סק"ב). ובאמת

רבים מגדולי הפוסקים¹⁷ חלקו עליהם בשביה¹⁵ שתיבעל לשוני לה¹⁶. אך

עד שנים עשר חודש יעו"ש. ר"ל, הגם שרצוינה אפילו להתרשם מתוך עקשנותה, גם הוא מסכים לגורש - דוחים אותה, שמא תחוור בה נמה שאין כן באומרת מאייס עלי, שכיוון שהגיעה למצב גרווע כ"כ - אין סיכוי שתחוור בה]. אבל אם איינו רוצה לגורש, אין כופים אותו אף לאחר י"ב חורש, כי לא שייך בזה הטעם שכחוב גבי הטוענת מאייס עלי, "שאינה בשביה שתיבעל לשוני לה", שהרי זה איינו שינוי לה. ולא ידעתה למה נסתפק הרבי המגיד (בר"ה ואין נותני) איך דעתך רבינו בזה. ועיין עוד באוצר הפוסקים (כרך כ דף קג ע"ד אותן ד, ודרכן קיד ע"ד אותן י"ז). ובעיקר דברי הרמב"ם, בבית יוסף הביא מהשובה הרא"ש (כלל מג סי' ח), שתמה מה נתינה טעם היא זו "שאינה בשביה שתיבעל לשוני לה", לכוף מכח זה את האיש לגורש ולהתיר אשת איש - לא תיבעל לו וחוזר אלמנות חיות כל ימיה וכו' יuous"ב. ועל דרך זו תמה מהר"י האשע, בתשובה שהובאה בשו"ת מעשה איש (סי' יא דף סא ע"ג), למה אמר הרמב"ם קופים, אם מפני כשיובו בעלייה והיא שונאתה, [ו]יהו הבנים מבני תשע מדות [כadaitha bndrim דף כ, ב], הנה מורה ר"ל, הלא היא מורה שמנעתו מלבעול, וממילא לא يولדו בנים כאלו]. ואם תחוור, לא תחוור אלא ברצונה מהאהבה וכו', יעו"ש. אמן לכאורה כוונת הרמב"ם פשוטה, כי אף שהיא מונעת אותו, מכל מקום הוא מתגבר עליה ואונסה, כאילו היא שבייה בידו. ומייריו באופן שאין לה בית אחר לנסו מפניו ולדור בו, על כן רצונתה להתרשם ממנו ותינשא לאיש אחר שתודור אצלו, והלא הרא"ש עצמו בפרק אעפ"י כתוב לגבי מה שתיקנו לפחות לבודה לモרדה שבעה דינרים בכל שבוע, אפילו אם ישמש עמה במורה פוחתים לה כיוון שהוא בעל כrhoה, ומביאו הטור סימן עז. ועיין עוד שו"ת מקור ברוך (ס' יז), שו"ת משכנות יעקב (סי' יז) ומ"ש בס"ד בשו"ע המקוצר (הלכות גירושין וגיטין סי' רט). וע"ע ברמב"ם (איסורי ביאה כא, יב).

17. כגון: רבינו تم, רמב"ן, רא"ש, רש"א,

שם. וכלsoon דינה דמתיבתא שהובא בר"ף בכתובות פרק אעפ"פ: "כד אתייא ואומרת לא בעינא להאי גוברא, ליתיב לי גיטה, יהיבנה לה גיטה לאלאתר". וכן הוא בהלכות גדולות הלכות כתובות, בתשובות הגאנונים (חמדה גנווה סי' קמ) ובכמה ראשונים. וכן מתברר שהבינו בשיטות מלשון הרמב"ם הנ"ל שהכוונה "מיד", בפני יהושע כתובות (דף סג, ב, על Tosfot ד"ה אבל) ובגהגות מהריך"ש על השו"ע כאן. ולא פוקי ממקצת מפרשים שביארו כוונת הרמב"ם בתיבת בשעתו, שהוא כאילו אומר "הכל יפה בעתו", ר"ל שמדובר אם אין לה בנים, או שלא קיים פורה ורבה וכו', כמובא באוצר הפוסקים (כרך כי דף צט העלה יז) יעש"ב. ודבריהם דחוקים מאד לענ"ד, אדרבה, בדקתי וממצאי שהרמב"ם בכל מקום שכחוב בחיבורו תיבה זו, ולא רק כאשר חבב "לשעתו" בلم"ד אלא גם כשכתב "בשעתו" בכ"ה - כוונתו מיד (ואצין מקטחים: תשובה ז, ב; תפילה ז, ז; שבת ט, יג; שם כת, יז; איסוב"ה, ח; שאלת ופקdon ז, ג; מלוה ולוה כג, יא).

15. כתבתי כן על פי נוסחת ספרי הרמב"ם כת"י ישנים דיזן, "שאינה בשביה". והוא כלsoon הפסוק (דברים כא, י) "וראית בשביה אשת" וגוי. וקיים על הקידושן והניסיונו, שאעפ"י שנKENITH LO BO BCK, מ"מ אינים שבייה שלא תוכל להשחרר ממנה בשום אופן. ועיין ברמב"ם לעיל מינה (פרק יא, ב) שחזקת השבואה שתיבעל, ועל כן כתובתה מאה. ומה שמספרם בספרים ורבים בשם הרמב"ם שאינה "CBSHOVA", הוא כפי נוסחתם, ובפרט מפני שספריו הדרושים נפוצים מאד, ולכן אפילו חכמי תימן האחרונים נקטו כלsoon זה כדלקמן בחייבת העלה 27, והוא כלsoon הפסוק (בראשית לא, כו) "ותנהג את בנותי CBSHOVOT CHRB". ועיין עוד להרדי בכתובות (סי' קפ) מה שכחוב בשם ר"ח, דאיתא קרוב לדברי הרמב"ם בזה.

16. אבל האומרת "בעינא לה ומצערנא לה", מסתברא לענ"ד שגם לדעת הרמב"ם אין קופים. וזהו שכחוב שם בהלכה ז' שאין נותנים לה גט

באנשים אחרים את עיניהם. וכדעה זו פסק גם ממן השולחן ערוץ¹⁹. והנה, בדורות הראשונים, אף שהיו הרבה ארציות שדרנו בכל הלכותיהם כפי דעת הרמב"ם, ולא נטו ממנה ימין ושמאל, מכל מקום בנידון זה לא מלאם ליבם לנוהג קולא כמותו, משום חומר איסור ערווה²⁰. אמנם אם כפו בעבר, מה שעשו עשויי, כיון שהוא דעת רבם, ואם נישאת, לא יצא. ויש שהתירו אפילו שתינשא על סמך אותו גט שניתן לה בעבר. אך מכל מקום לעניין להבא, הכריעו שלא יוסיפו לעשות עוד בדבר זהה²¹. ולגביה מנהג אבותינו הקדום בארץ תימן בהזאת, אין לנו ידיעה ברורה²². אבל

בתוקף, ולדעתם אפילו בדיעכד שכפו אותו על כן, הרי זה גט מעשה [כי אין האיש מגרש אלא לרצונו], ואם נישאת מכח גט זה לאיש אחר, יצא ובניה מזרים רחמנא ליצלן, כי עדנה נחשבת אשת הראשון. על כן דעתם שמבקשים ממנו (ואף מחיבים אותו¹⁸) לגורשה בוגט, אבל אין קופים אותו אלא על תשולם הכתובה. ואם לא רצאה לגורשה - אף שאין הדינים מחיבים אותה כך עד שליבין שער מקום מניחים אותה כך עד שליבין שער ראשה. ובדבר זה יש גם גדר וסיג, שלא תלמדנה בנות ישראל להפקייע את עצמן בטענה זו מתחת בעלייה מפני שנתנו

- אחרים... גם בעניין הטרפיות כנסרכה האונגה לבשר שבচৰো (עיין פרק יא משחיטה הלכה ז) וכן, והדין עמהם] וכ"ה بعد פוסקים.
 21. עיין שו"ת הרא"ש כלל מג סי' ו (וסימנים א, ב, ח, יב, יג, יד), שו"ת הרשב"ץ ח"ב סוס"י רנו (והובא בבית יוסף סי' עז ד"ה כתוב הר"ש) וס"י סט וס"י קפ, שו"ת חות המשולש סי' לה ואוצר הפוסקים כרך כ' דף קה.
 22. כי עד היום לא נמצא שם גילוי מפורש זה בחיבוריהם או בתשובותיהם של קדמוניינו נ"ע. אמנם ממה שהוזכרו בדורות האחרונים להקן תקנה זהה (כדלקמן הערבה 26). יש ללמדו שהיו חלוקים בכך עם החכמים שקיבלו אז על עצם מקצת מנהגי ספרד, ובכupo כך דרך פשרה. אבל עדין יתכן שגם מקדם לא כולם נהגו כן, אלא כל דין עשה כראות עיניו. יש דרך בה נוכל לברר זאת, והיא מתוך עיון בפתרונות קדמוניינו על הרמב"ם, דמסתמא אם לא נהגו כן לא היו עוכרים על זה בשתיקה. וכל שכן אם נמצא בדבריו או הוסיף איזה פרט או ראייה וכדומה. אך כיון שהם עדין בכתיבת יד וקשה להשיגם, לא עלתה בידי אלא לעין

מרודכי, ר"ן ומגיד משנה.

18. עיין שיטה מקובצת כתובות (סדר, א) בשם רבינו יונה, שו"ע סי' קנד סע"י כ, הגהה הרמ"א יוז"ד סי' רכח סוף סעיף כ ואחרונים שם, שו"ת ציץ אליעזר (ח"ה סי' כו, ד) ושו"ת יביע אומר (ח"ג סי' ייח, יג).

19. סימן עז סעיף ב: אמרה מסתיתהו... 'אם רצאה' הבעל לגורשה - אין לה כתובה כלל וכו'. וכן הסכימו כל הפוסקים האחרונים שאסור לכפותו לגורש.

20. כמבואר בשו"ת מהרי"ז בירב סי' מא, שו"ת מהרי"ט צהлон החדשות סי' קעב, שו"ת הרשב"ץ ח"ב סי' רנו [ושם כתוב: "הסכימו לדון על פי ספרי הרמב"ם, מלבד 'קצת דברים'. אחד מהם - דין מורתת"], שו"ת יכין ובעו"ח סי' כג [ושם מפורש שהרב"ש והרשב"ץ הסכימו שיתנהגו בכל דבר ודבר על פי הרמב"ם, זולתי, בשלושה מקומות; דין מאיס עלי, בעניין אגב, ובעניין שטרות העולים בערכאות של גויים], שו"ת מהרלב"ח סי' ו [בכל מלכות המערב יש להם לקבל הרבה מפי רב, קצת דברים שאין עושים על פי הרמב"ם, כמו בכפיה הגט דמאיס עלי ודיניהם

לחושש בזה לסבירת החולקים על ריבינו הרמב"ם, ולفسוק הדין כמותם²⁴. ומשמע

על כל פנים לפני כמאתיים וחמשים שנה, נתועדו גדולי רבני תימן²⁵ והסכימו

כמו בנו המדבר כיוון, לגבי הפחותים שקרו באירופה, אולם סכלים שקרו לעצם משכילים, אלא כמו בנו המקורי במקרא (דניאל יא, לג): "ומשכילי עם יבנו לרבים" וגו', ופירש רש"י: חכמים שביהם, של בית רבי וחכמי הדורות. ובchein זה במדרש הadol על הפסוק "מאהל מועד" (ויקרא א, א, דף ט) נדרש סוף הפסוק בדניאל שם, "זונכשו" וגו', לגבי הסנהדרין של חכמי ישראל, יע"ש. ועל פי זה כתבתי בפנים שם גדולי רבני תימן. ונמשך הרעיון בזה אחרי סגנון של מהר"ץ, שכותב כן בהרבה מקומות (כגון: בשוו"ת פועלות צדק ח"א רס"י כד: הוקשה לאחד משכילי עם הייז' על מה שנמצא בכל ספרי תורה שלנו וכו'. ובע"ז חיים דף קיא, א: קצת אשנוי ביחס וכו'. ובדף קע, ב: רבים מהמשכילים יצ"ו הוקשה להם המנהיג וכו').

24. כמו שהובא בכלל התקנות שבסערת תימן להריה"ג עמרם קורח זצ"ל (דף יז אות ו). וויל': "בדין שנחלקו קצת פוסקים על הרמב"ם להחמיר - אין חוזשים לסבירות שהרי הם מחמירים כדעתו במקום שורעת אחרים להקל. זולתי בדבר שנחלקו כל הפסיקים עליו להחמיר, כगון בטענה מאיס עלי, או חוזשים לסבירות ופוסקים הדין כמותם", ע"כ. וה גם שכפי הנראה התקנות הללו לא היו בכתב אלא בעל פה, ועל כן אין לדיך מהם כ"כ, וכמ"ש בס"ד בעניין יצחק על שו"ע המקוצר חלק ח"מ (הלכות ב"ד סי' ריא הערכה קלט ד"ה ובסערת), מ"מ פרט זה של טענה מאיס עלי, שיש בו מחלוקת עצומה בין הפסיקים. ודאי לא יתכן שהוסיף אותו הרע"ק מדעת עצמו כפי הבנתו את התקנות, אם לא שידע זאת בכירור, ומה גם כיוון שהוא עצמו שימש בדיונות הלכה למעשה בזמן האחרון, ועיין כל ישראל היו נשואות אליו, א"כ סגי לנו בעדותו, כי הוא

בספר נימוקי הרוז"ה שנמצא בידי, ועוד מפרש קדמון אחד אשר לא נודע לי שם כבודו, וראיתי שלא כתבו על זאת מאומה. וצריך גם כן להשווות כיצד דרכם בכדי האי גונן בשאר מקומות השנויים בחלוקת, لكن אכתיב צ"ע בזה. ועיין לקמן הערכה 26. ובאמת הלא אפילו בארץ מצרים שהיא אטריה דהרבנן ממש, לפניו שקיבלו הוראות ממן השו"ע, לא נהגו בזה לדבריו, כמפורט בתשובה הרדב"ז (ח"א סי' רה), שיבורא אייה לקמן הערכה 26. ולא עוד אלא שתלמידיו מהריך"ש, אשר היה מתושבי מצרים הקדמוניים [כנראה ממש] נכוו בהקדמה לספרו של מהריך"ש "ערך לחם", שהיה רבן של קהל המוסלמים כטהריה יעו"ש. מה שאין כן הרדב"ז שמוציאו מספר, כמו באה בשם הגדולים להחיד"א], בהגחותו לשלחן עורך כאן, כתוב בזה"ל: 'עברו' וכפלו את הבעל לגרשה בטענת מאיס עלי כסבירת הרמב"ם - לא חינsha. ואם נישאת, לא חצא, ע"כ. ועיין עוד שם בסימן קנד (סוף סעיף כ ד"ה בעל). מיידך גיסא, בשוו"ת מהריט"ץ (סוס"י רכט) הובא שהוגד לו כי מורה הר"ם בסודיה פסק כהרמב"ס, אך עפ"כ העלה מהריט"ץ שלא לכופ. גם בתשובותיו החדשנות של מהריט"ץ (סי' קעב) נסתפק אם יש בירור גמור על מנהגם בזה, ונטיית דבריו שלא לכופ. ויעוין ביתר הרחבה בזה באוצר הפסיקים (כרכ' כ דף קה הערכה נח).

25. במקור הדברים (שנזכין בהערה 26) שכותב הרע"ק, הלשון: "כשראו 'meshchili' עם משני הצדדים אש המחלוקת מתלקחת וכו', נתועדו והסכימו להשkeit המריבה על ידי תקנות" וכו'. ולעיל מינה מתפרק, שמצד אחד היו מקצת חכמי הדור שהתחילה לנוהג בנוסח סידורי ספרד, ולעומתם הרבנים המחזיקים כפי הנוטח הקודום שבתיכאליל ירוש"ב. וזה אירע בצעירותו של מהר"ץ, וכן לא היה מעורב בעניין. 'ומשכילי עם' הללו, אין הכוונה

תימן²⁵, שלא לכפות²⁶. ומלבך זה נתרבר לנו גם כן, כי מה שנכתב בכמה ספרים

כי כן היה גם דעת מריה דאטרין - מהרי"ץ, שהוא רבם של כל בני גולת

וההמשך נשמט. וקיים על שות' זכר ליצחק, ואכן נמצא שם בסימן לב, וכאן כנראה הוסיף שמו של אחד מספרי הפוסקים, והדין שבאות ע דמיירי לגבי מאיס עלי נלקח משם]. וכן מהרהור"כ בשם טוב על הרמב"ם (פי"ד הלכה ח) כתוב: "בבו חלקו עליו הפוסקים דין כופין, וכן שהאריך על זה הרבה המגיד", ע"כ. וכן כתוב בשות' דברי חכמים להרשיה (בנו של מהרי"ץ יצחק הלווי, סי' יא דף קנט). ועיין עוד במכואה בנו לספר שיח חכמים (פרק א דף ס"ד ד"ה כו, וכרך ב דף תקלו ד"ה ווכורני) ולקמן הערכה.²⁷

25. כמו"ש בס"ד באקדמות מלון לשות' פועלות צדיק הנדפס מחדש בשנת ה'תשס"ג, בשם כמה ספרים וסופרים.

26. כך נואה לענ"ד, יعن כי בתשובותיו "פעולות צדיק" יותר חיבוריו של גאון עוזינו מהרי"ץ, אשר ממנו היסוד להנחתה חכמי תימן שבאו אחריו, אין זכר לדבר שכופים בטענת מאיס עלי. ואילו היו נוהגים בזה קרמבל"ם, מסתמא לא היה מהרי"ץ יכול להתחulum מההודיענו חידוש גדול כזה אשר נשתרבו עליו כמה קולמוסים ויורחו בעלי חיצים. ולא מצינו אלא שדן בתשובותיו (ח"א סי' כה) לגבי מעשה שהיהymi שנולדה בו צרצה, ואשתו לא יכולה לסבול זאת, אם נחשב מוכחה שחין שכופין אותו להוציא וליתן כתובה. והסביר שאין זה נחשב מוכחה שחין וכו', ומכל מקום גם מצורע דינו כך, שהמיオス והתייעוב שלו קשה מבעל פוליפוס ומהקמצז וכור דתנן בכתובות (דף עז, א) שכופין אותם להוציא יעשה". אמן אין טועון שモזה גופא מוכחה שדרתו הדתוענת מאייס עלי אין כופין, שאם לא כן תיפוקליה לכופו מצד זה. דשאני התם שהיא לא מרדה בעלה מהאי טעמא, כי לא מנעהו מתמשיש, אלאקשה לה לסבול שום קربה אליו. ונפק"ם שאינה מפסדת כתובתה כמורדת. ובהנץ قول עולם מודו שכופין, ולא פלגי

סימן שם שבתקנותיהם נתיחסבו הדעות בכל הקהילה עד היום, יעוץ"ש [אגב, יש לציין שמה שכותב שנחלקו כל' הפוסקים על הרמב"ם להחמיר, פשוט שהוא לאו דוקא, וכונתו רובם כולם. ולא בא אלא לאפקוי מהה שנזכר ברישא שנחלקו עליו 'קצת' פוסקים. או שנפרש שדריבר על הפוסקים האחרונים]. ומתיobar שלא נהגו בתימן לכפות מאזו ועוד עתה [העתה הרבה איתמר כהן: ולא עוד, אלא שלפי הרושים בתולדותיו בתקילת דיwan חוץ חיים, כבר בבחורותיו שימש את הדיינים ובראשם את הראב"ד מהר"ש אלקאה, ובוראי ראה בעינויו כיצד היה דנים. ומכאן תשובה למעורירים כיצד נהג מהרי"ש הגן], שאינו אלא כפי הבנת הגראי רצאבי לקמן הערכה.²⁷ ומזה שהביא הרע"ק דוגמא מدين הטוענת מאיס עלי, יש להבין שהה פשטוט ומוסכם בזמןו אצל הכל שוחשיים לסבירות החולקים, דאל"כ היה מביא דוגמא אחרת ולא מכenis עצמו לספקות. ומכאן תשובה לمعدדים בהיפך]. וחוזוק בכך יש מה מהר"ש עמר בשחili זיתים (סי' עז סק"ו) נקט בפשיותם כדעת מרכן והאחרונים שאין כופין אותו, ואף אם נישאת בגט של כפייה - תצא, ולא הביא שום חולק. וכן בחידושים שבסוף שות' חן טוב ל מהרי"ב בדיחי (דף רלד אות ע), הולה דלענין מעשה אין ראוי לסמוך על סברת הרמב"ם שכופין לגרש וכו'. וסימן: שאן, הרואין לדון בכל בתוי [דיני] ישראל שאן ראוי לגרש יעוץ"ש [ולפי סדר דבריו שם, נראה שכותב זה את שם שות' זכר ליצחק (הרורי) שהזיכרו לעיל שם באות סב, אך חיפשתי שם ואין זכר לדבר. אמן המעיין ב"חן טוב" שם יראה שניכר שיש חיסר בדפוס שלפנינו בסוף אותן סט הקודמת לו, ונחסר כנראה ציון של אחד הספרים, כי סימן לצין מקורו בדיון שליח ציבור שטעה בחזרה תפילה: "שם סימן".]

ולכן חיללה להקל בדבר, זולתי כישיש חשש עיגון, ובצידורו איזה סנייפים, שאז

של זמינו, שמנาง תימן לכוף לגרש כשתוענה מאייס עלי - טעות הוא בידם.

קצרה ידו ממדור ומזוננות. يوم ד' כ"ח חשוון ב'פ"ו. והשלישי בדף קמט, גירש פלוני בן פלוני את אשתו וכוכו הפסידה כתובתה מחמת מרדה, וקיבלה חובה מושלם, ועוד הוסיפה וננתנה לו שני ריאל, כדי שיגרש ברצונו. וקיבל שני הריאל, וגירש ברצונו וכוכו וקיבל חרם שהוא ברכזונו, ואניונו אנוס משום דבר. יום שלישי ג' אב י"ל [נ"יה הפק לטובה] ב'פ"ו, ע"כ [ועיין עוד מ"ש בס"ד ב"ג נפלאות מתורתך" פ' בחוקותי על הפסוק "ולא תגעל נפשי אתכם"]. אמן אין ראייה מוכחת מכל זה, כי לא פורש באיזו מوردת מיורי, והרי רק בטעונה מאייס עלי דעת רבינו הרמב"ם שכופין, ולא באומרה בעינא ליה ומצערנא ליה. ואפלו להרב המגיד שנסתפק בכך אליבא דרמב"ס, וככלעיל העירה 16, בודאי אין לכפות מספק. ואף שלא יוצר שמקצתן יטענו מאייס עלי, ומצביע בהדייה בחשובותיו פועלות צדק (ח"ג סס"י רסה) שהביא כי שני מיני מوردות נזכרו בגמרא ובמדרשים; מאייס עלי ובעינא ליה ומצערנא ליה. ויש עוד שماואסת השימוש בין מבעל וה בין מאיס עלי יעוש, מכל מקום יתכן שבאורפן של מאיס עלי ויתרו הבעלים וගירושו מרצונם, אי נמי הסכימו תמורה איזה דבר, כגון בצע כסף שבשני המעשימים דלעיל, ולא היה צורך לכפותם. אבל מה ש אין שום זכר לכפיה בנדון זה אצל מהרי"ץ, משמע שפועל ועשה והצליח שלא הגיעו לידי כך. ולפי מה שבירנו בס"ד בכמה הוכחות, בלוא הכי שיטת מהרי"ץ שלא לעשות כהרמב"ם בדורות אלו נגד השו"ע זולתי כשם נהגו כמוותו, ובכאן נראה שלא היה מנהג כמוותו, ועל כל פנים לא היה ידוע וקובע המנהג, ועיין לעיל העירה 22.ומי לנו גנו גדול מהרי"ץ, ואם היה לא עבד עובדא בנפשיה, מי ימלאנו ליבו להרים ידו ורגלו במקומות ספק אישור חמוץ של אשת איש, ולהרבות חיללה ממזרים בישראל חס ושלום.

על הרמב"ם אלא בטענת מאייס עלי. ועיין עוד בתוספות כתובות (סג, ב, ד"ה אבל) ובחדושים הריטכ"א שם ובמאירי (דף רסו ד"ה וגдол). וראה גם בבא ריטכ (אהע"ז סי' ו ס"ק כג) בשם נסת הגדולה, בהפלאה כתובות (דף עז, א) וכדברינו לקמן העירה 27. ומה גם שבחשובות מהרי"ץ בשם (סוס"י קי) ציין להשובות הרדב"ז (ח"א סי' רה), שחלוקת חילוקים לעניין מוهر שנתן לה וכוכו יעוש, שהנה הרואה יראה בשאלת שם, שנזכר שאין בידינו לכוף את הבעל לגורש כדעת הרמב"ם, מפני שככל האחرون לא הסכימו לכוף לגורש יעוש [ולעיל העירה 22], ובודאי שלטו בזה עניין מהרי"ץ, ו עבר על העניין בשתקה כהודאה. וכן בספר הזכרונות של ב"ד צנעה הנקרה 'מסודה', שיש בידי צילום העתקה כת"ז ממנה שנעשתה על ידי הרה"ג חיים חобארה, נרשמו מדף ק"ט עד דף רכ"ז פרט כל ענייני הגירושין שנעשו או בפני בית דינו של מהרי"ץ, הэн מהושבי העיר הэн מסביבותיה ואפלו מקומות הרחוקים, והרבה מהם מפני שמדובר הנשים בבעליהם, כמו שנכתב בהדייה על כל אחת ואחת מהן ש"הפסידה כתובתה מחמת מרדה", ועברתי על כולם, שהם בערך חמיש מאות או שש מאות, ולא מצאתי אפילו אחד שכפה את הבעל. אדרבה, בשלושה מקומות מפורש שהיו מרצון, ויש אפילו שישילה האשה לבעל עברו זאת. הראשון בדף קכ"ז בזה"ל: גירש פלוני בן פלוני וכוכי את אשתו פלונית בת פלוני. ומחלה בשאר [חווב הנדרוני] תמורה הגט. ואמן הכתובת, היא הפסידה אותה מחמת מרדה. ועוד הוסיפה וננתנה לו ריאל ומחצה [שם מטבח מקומית] 'עד שנחפיים לגורשי'. יום רביעי כ"ד חשוון ב'פ"ד [לשטרות, ה'תקל"ג ליצורה]. והשני בדף קל"ח, גירש פלוני בן פלוני מעיר חמדה את אשתו וכוכי לפי שהיא מרדה. וזאת אחרי שהוציא מפיו "אדור" שלא יגרש מאונס אלא ברצונו וכוכי.

רביינו הרמב"ם שהוא אילן גדול²⁷. והدين

בעל) ובאזור הפסוקים (פרק כ דף קד ע"ג). וכשיש ספק בעיקר הקידושים, עיין שו"ת רב פעלים (ח"א שלחי סי' יג). ובסיום תשובהם אמנים הוציאו לשון מהנגן, בכתבה על דבריו מה"ר יחיא האשש שם אביו דלא נהיגין כהרמב"ם, דבאה אין דבריו של אחר במקום שניים, ועל דבריו היב"ר ראוי לסמך יותר וכו' יעוז', ברם לא תידוק מינה בהיפך, ר"ל שלדבריהם אדרבה המנגה הוא כהרמב"ם, שאם כן לא היו נמנעים לכתוב זאת בהדיא בשתי תשובהיהם דלעיל מינה. ואדרבה, אין לעיר החזקה יותר מן המנגה. רק כוונתם לא כרמב"ם, כי היתכן שיעשה מהר"ש דלא אלקרה נגד המנגה. וכיון שהיעדו שניים עליו שהיה עושה מעשה כרמב"ם במקום שאינו כרמאנא, אין דבריו של אחר [אביו של מהר"י השاش] נגד שניים. שהרי מובן כי לדעתו אפילו במקומות עיגון אין להקל. וזאת מתוך מה שכתב שם (בדף סא ע"ג וע"ד) שלא מועליה שום אמתלא וטענה לכפות גירושין במורדות, זולתי בישען על ביתו ולא יעמוד, ר"ל שטוענת שאין לו גבורות אנשים, ויעוין פרטיו דין זה בשו"ע (סי' קנד, ז). נאגב, ציריך להעיר, כי הם הבינו כן מתוך מה שכתב בסוף דבריו: "וכבר פשטה הוראה בכל ארצותינו שלא כדעת הרמב"ם", ורחו אותן. אבל בלאו הכי הלשון זהה לקוח הוא מדברי המגיד משנה (אישות יד, ח). וגם הלא הוא עצמו סיים שעד כאן הוא לשון דברי הפסוקים. וכן ראייתי בכתב ידו עצמו של מהר"י האשש בספרו פלח הרמן חלק א כת"י בסוף התשובה, שהעללה זאת בהדיא בתוספת עוד דברים שהקדמים, בשם הרוב המגיד. ולעתולם לא נחכוון להיעיד על מנהג תימן. וכן מה שכתב בדברי מה"ר סעדיה קאפק (שם בדף סא ע"ב) במקומנו מעולם לא נהגו לכוף במורדות, אינם דברי עצמו, אלא לשון המשנה למלך כמו שמצוין שם בהריא]. והחותומים על תשובה אלו הן שבעה רבנים דפקייע שמייהו תושבי

אפשר שימושים לכפותו, ולהישען על

27. כך נראה לעניין. כי מה שenthalו בתשובות בית דין דעת"ת צנעה ורבניה משנת בר"א שהובאו בשו"ת מעשה איש (סי' יא דף ס ע"ד ודף סב ע"א), דוק ותשכח שלא העידו שכן הוא המנגה, אלא אתו עללה מטעם שמדוברו הוא אחריה דהרבב"ם. ובעיקר העניין שבאל פניהם ההלכה למשה, הוסיף להיתר טעמי נוספים, ולא סמכו על זה בלבד. ומה שהביאו שהיעדו על הרה"ג כמור"ר שלמה (אלקארה) [אלקארה] זהה, דבמקום שיש לחוש לעיגונא היה עושה מעשה על פי סברת הרמב"ם ז"ל, וכמה פעמים השיב לשואלו שאינה כשבואה וכו' [עיין לעיל העירה 27] ע"כ. אדרבה, דוק מינה לדוקא כשייש לחוש לעיגונא או סמרק על הרמב"ם. וכך כתבו "על פי" סברת הרמב"ם, כי איןנו כדעת הרמב"ם לגמרי [וממה שכחכו שכמה פעמים השיב לשואלו], ולא כתבו כלשון רבים לשואלו, אפשר לדיק שאדם אחד בלבד שאל ממנו על אותו עניין כמה פעמים, ותו לא. אך מכל מקום מלשונים "היה עושה מעשה", מובן שעוניינים אלו אירעו כמו פעמים]. ואפילו זאת, רק מהר"ש אלקארה לבודו היה סובר כך, כי אין היתה דרכו לפטוק כדעת הרמב"ם, וכך פעמים רבתה לא הסכימו עמו רבני דורו כדיוען [זו זאת אף שלגבי התפלות ומנגיהן, המשיך כמנגן אביו בנוסח סיורי ספרד], ומכל מקום חילתה לו מלפרוץ גור התקנה שהותקנה בדורות שלפניו שלא לפטוק בזה כרמב"ם וכמ"ש לעיל העירה 26, רק נראה דיק שהתקנה הייתה ש"חוושים" בזה לסביר הפסוקים המחייבים, ולא שעקרו דעת הרמב"ם לנמרץ, על כן הכריע דבמקום עיגונא שפיר דמי, וכידרעו שהרבה הקילו חכמים בעיגונא דאיתתא, וכגון שכתב מהרש"ס בחשובותיו (סי' נ), הרא"ס (סי' לו) ומשאת בניין (סי' מד) [ועיין עוד שו"ת משפט וצדקה ביעקב (ח"ב סס"י כד) אם טענת מאייס עלי יכולה על כל פנים להצטרף לטענות אחרות לכופו לגרש, ובגהגות מהריך"ש (סי' קנד סוף סעיף כ דה)]

שהבאתי במאמר שם הגדולים לחכמי תימן הנדרפס בספר נר יאיר (דף קפה וקוף), מכל מקום אחורי זה הגעני חלק ראשון של "פלח הרמןון", וראיתי שהוא כולל דינים שונים בכל חלקי התורה, שערכם וסידורם יפה בתוספת הערות מדיליה; שות', פירושים בש"ס ופוסקים,DKDOK ומנגינים וכדומה] וגם נסמך על ידי בית דין צנעא לסדר חיליצות, כמ"ש בס"ד בעניין יצחק על שו"ע המקוצר הלכות יבום וחיליצה (ס"י ר' הערה מג ד"ה ומתבאר). וכן מה"ר יוסף סעד, מצינו שישפר בשבחו בספר ابن ספר, שהוא מלא תורה ויראה, בקי בתלמוד וברמב"ם ואחרונים כאחד המוראים האגדולים שבארצות האשכנזים, כמו שהבאו בס"ד מבוא ספרנו שו"ע המקוצר (כרך א נוכח השולחן פרק א דף יד ד"ה והרב). ואף שלא הרחיב בנדון דידן בתשובה הנז"ל, אין זה אלא ממש חוסר יכולתו לכתוב ולעין בספרים, מפני שהוא איז משחוור או רעניינו כמבעור בדבריו. ומה גם שיש לצרף אליהם את מהר"ש עמר ומהר"י ברדייחי ומהר"ר עמרם קורח ומהר"ח כסא רחשייה שהבאו לעיל הערה 26, שהם מרבני צנעא עצמה, וכולחו סבירה لهו שלא לכפות. ועיין עוד בשו"ת ארני פז (ח"א סס"י פב, דף ריב) שכון פסקו ונש חתמו חברי ב"יד התימנים בירושת"ג, הרה"ג חיים חוביורה, הרה"ג יהיא עבאאל הלווי והרה"ג סעדיה שריאן יуш"ב. זוכרוני שכך הייתה דעת אמרו"ר זצ"ל, כשהשאלה אותו על פתגמא דנא, והוא שימש בקדוש והיה שנים רבות ראי"ד בעיר וסבירותיה, עד שעלה לאرض ישראל. ולפי אומדן דעתינו, כך היו עונים גם כל שאר הרבנים יושבי על מדין משאר גלויות תימן אילו היה נשאלים שאלה זו. ומעטה אתה אחוי המעין, בין תבין את אשר לפניך, ידווע תדע פני צאנך. שית לבך לעדרים ואל תאמין לדמיונות ושקרים, כי מי שאמר שכך היה תמיד המנהג בחימן לכוף לגרש בטענת מאיס עלי כדעת הרמב"ם מאיריה דאתרא, כאשר הובא בשו"ת יביע אומר (ח"ג סי' יט אות כא) ששמע זאת מפלוני אלמוני, ונשען על זה בעובדא שבאה

עי"ת צנעא, ועל צבא תהילתם הראב"ד, מה"ר שלמה צאלח וחבריו בית דין מה"ר אברהם צאלח ומה"ר יוסף מנזלי. ונלווע עם רבנים היישבה אשר שם, מה"ר שלום שמן, מה"ר יחיא בדיחי, מה"ר חיים ערacky והיב"ש. ולעומתם נלחמו במלחמותה של תורה שבעה רבנים מתרשבין הערים מחיות וחראז וסביבותיהם, כדלקמן. ובלא שניכנס ליווכוח על אודות טענת אונס שהיה באותו גט, ואם נחשב אותו בעל מוכה שחין וכו', נכתוב רק את השיק לעניינו כאן, שכולם סוברים שאסור בהחלט לכפות בטענת מאיס עלי, כמובן בתשובהת הרבנים שם (בדף ס-סב). ואפלו הרבנים שנסדר הגט בפניהם, שהובאו הטענות ובירורם ופסק דין שם (בדף ס ע"ג-ע"ד), הרואה יראה שלא פסקו לכפותו להוציא וליתן כחובא אלא מסיבת מוכה שחין ומאיס עלי, כמפורט שם (דף ס שלחי ע"ג). שמע מינה דלא הוה סגי להו בטענת מאיס עלי, אלא בצירוף שהיה מוכה שחין, דליך עלים כופין להוציא מהאי טעם, וככלעיל הערה 26, ולכן הקדימו טענה זו לטענת מאיס עלי. ומה גם שפסקו ליתן כחובא, והלא במאיס עלי מפשידה כחובתה. נמצא כמה וכמה רבנים הנוקטים בדעה זו. [VIDIDDI הרא"כ העיר כאן בזה"ל: הר"ס קאפק נקרה מתושבי צנעא. אגב, יש להעיר שם מה"ר עמנואל בדיחי, הוא בנו של מהריב"ד בעל שו"ת חן טוב, וישב אז נקרה בעיר כוכבאן]. והגם רבנן עי"ת צנעא גדולים בתורה יותר מהם, ולא רק מצד ידיעתנו הכללית אודותיהם, אלא גם מתחם העיון בגוף תשובותיהם, מכל מקום לאידך גיסא א"א להכחיש ידיעתם ודעתם של רבנים חשובים כמוותם יושבי על מדין, שכולם היה זו מأد הדבר ונרתעו מהקל כהרבב"ם באיסור ערוה המחלוקת בין רבני צנעא כלל היותר, ולא לאפשר פלוגתא מן הקצה אל הקצה. ועוד אללא שידועים לנו כמה מותכם, כגון מהר"י האשש, שחיבר הספרים חן חורה ופלח הרמןן [וזאף שהם אינם אלא ליקוטים, כמו]

שישבו בו זקini ומהר"ר אהרן הכהן ו מהר"י ציבא, ופסקו כדעת הרמב"ם ע"ב. והנה אם אמרת נכון הדבר, הרי מהשתא איגלאי בהתחטא, כי הראשון והאחרון מהם, ידועים שפרצו הגדרות לילך אך ורק בעקבות הרמב"ם, נגד המסורת והמנוגים המפורסמים והמקובלים. ומהר"א הכהן לא היה לו כח נגד ונגדר עמו. אי נמי מרוב אהבת ורדיפת שלום לא חלק עליהם, וממילא אין שום ראייה מהם. כי אילו היה עמהם למשל הראב"ד ומרא דआตรา מהר"י יצחק הלוי, לא היו מוציאים פסק דין כזה. אך בלאו הרי העמיד היה אז בלחתי נשוי, אם כן מה הבין בטענתה מאייס עלי. ואפילו קלט מלים בעלמא, מסתמא היו עוד אלא פרטיטים ונימוקים שנעמלו ממנה. ולא עוד אלא שהיה אז כבן י"ב או י"ג. ואין על מי ועל מה לסמן. וכיוצא בזה הטעה את הרב הנז' בעניין ברכה מעין שבע, כאשר שמנוג תימן לאמרה גם בליל פסח שחיל בשבת וכמשמעות הרמב"ם. ולא הרגיש כי זה רק מרוב שנדק פילוסופיו חף לגורור את قولם אותו, וחכמי תימן כתבו בהדייא להיפך, שאין אומרים אז ברכה מעין שבע, עיין מ"ש בעניין יצחק על שור"ע המקוצר (או"ח סי' נח הערכה כו וחלק י"ד הלכות מליחת הבשר סי' קלא הערכה צח ד"ה וויש). הילך במחכ"ת הרמה של הגראע"י שליט"א, לית דסמכא על מ"ש שם ביבי"א (דף רצא), שנגנו בתימן לכפות קרמבל". [הערת הרב איתמר כהן: כמו כן הטעה גם את בעל שו"ת צץ אליעזר בעניין חחס חכמי תימן בספר שחיל זיתים, בזמן שאפילו זקינו היה מחשבו ונוסא ונוטן בדבריו. וכבר השבתי על זה באור ישראל גליון ה' שבט התשמ"ח]. ועוד יש להעיר על מה שכתב עוד שם באות כ (דף רצא אמצע ע"א), שנגנו בתימן עד התקופה הזאת להחטים בגט סופר ועד לכתילה, כדעת הרמב"ם (גירושין ב. ב) כאשר שמענו מפי "מגידי אמת". הגם כי נראה שזה נכון, מכל מקום אשתיימתייה השובת גאון רבני תימן ותפארתם מהר"ץ בשו"ת פועלות צדיק (ח"א סי' קכו) שרן בעניין זה ולא הזכיר מנהג, וממי כמותו בקי

לפניו בזוג תימנים יعيش"ב, ולפי הנשמע, יש מן היושבים על מדין, הסוככים על זאת מאז ואילך. כי מי יודע וקובע המנהga בדורנו היפך מכל רבני תימן בדורות ש לפניו, וכמו שהקדמו ובירוננו. ולפי מה ששמעתי מחכם אחד, כשהנודע להרה"ג חיים חocabrah זצ"ל (שישמש בדריינות כבר בתימן, ולאחר מכן באرض ישראל בירושלים ובבאר שבע) מדבריו דלעיל, השיב, כי האמרו ליוסף חפק, שקר בימין ושמאלך, והלא ראיינו שלא היה נהוג כן אפילו אבי אביך (היב"ש) ע"כ, וד"ל. ואנחנו לא נדע מה נעשה לרבני הספרדים והאשכנזים שאינם בקיימים היטב בענייני החתינמים, וכל שכן שאינם מבחינים בין תכלת לקלא אילן. על כן סברו וקיבלו ממאי דאתא לידייהם. ושוב ראייתי כי כבר הדפיס כן בעצמו, במבואו לפירוש קדמון על הרבי"ף מסכת חולין (דף ו) שאפילו בדברים חמורים, כגון בטענתה מאייס עלי, מנהג תימן מדורות עולם לפסוק בפשיות קרמבל", וכמ"ש מהר"ש בתשובותיו סי' ב, וכן שהיעדו חכמי הישיבה הגדולה נדפסו דבריהם בשורת מעשה איש, וכך קיבלנו אנו מוקני הדור, ע"כ. והנה דברי מהר"ץ חיים שבתי ידועים והובאו בספרים רבים, ובכללם בשו"ת פועלות צדיק מהר"ץ (ח"ב סי' קפ). אלא שעניין מאייס עלי לא נזכר שם מפורש, רק סתמא שקיבלו עליהם דברי הרמב"ם בכל דיני התורה, כאשר יראה הרואה בגוף ספרו (דף פה, א ד"ה וו). ולולם יש יוצאים מן הכלל, ועיין לעיל הערכה 20. והלא הוא עצמו מודה בהמשך דבריו שם (דף ז) כי ישנם דברים שמנוג תימן שלא קרמבל". ומה שנסתין גם מעודות חכמי הישיבה שבשו"ת מעשה איש - דחיננו כבר לעיל. והויאל שכך הוא, מעתה איזה ערך יש לקבלתו מוקני הדור, כי מי יודע מי הם האומרים, מה אמרו ומה טיב ידיעתם ו מגמתם. אחר זמן שלח לי אחד הדיינים שליט"א העתק ממה שנדפס בשם, שהעיר גליון ספר סערה תימן (דף יח), ומובן שהכוונה לעניין מאייס עלי הנזכר שם, שאין זה נכון ואני עד התייחס בבית דין

בפני עצמה²⁹. והכל לפי ראות עיני הדין ושיקול דעתו³⁰, והיה כי עם השופט.

המוכר את הספינה), והאריך על זה בשורת יב"א (ח"ג סי' יט, כב-כג). ועיין עוד פסיד"ר (ח"ג דף רד).

29. כך נראה לענין, לפי המבוואר ומצוין בשור"ע המקוצר (הלכות טריפות סי' קכו, ד, הלכות חילת הבשר סי' קלב, א). וכן צידד בណון דידן בשורת יב"א (שם אות כג), שהתימנים נחשבים לכהל בפני עצם ויש להם ובנים משליהם המורים להם ההלכות ומנהיגיהם בכל איסורי תורה קלות וחמורות יעוז', ובדברינו דלעיל סוף העירה.²⁷ ויש לעיין כיצד הדין כשהבעל תימני, והאשה ספרדיה או אשכנזיה. ונראה כי הגם דבעלמא יהיה אולא בתור מנהגא דידיה, וכמ"ש בעניין יצחק על שור"ע המקוצר הלכות הפסק תורה (סי' קנא העירה לה ד"ה כשהבעל), אין זה אלא כל זמן שהוא אשתו. מה שאין כן הכא דבשבעה שנירות ממנה בגט, היא שבאה אל בית אביה ומנהגיה כנעורה, ולידיה הרוי זה גט מעושה. ואמנם כישיש לה זרע ממנה, נשארת במנהגי בעלה כמבוואר בשורת הרשב"ץ (ח"ג סי' קעט). וכעין נדרן וזה מצינו בשורת בית יוסף דיני יבום (סי' ב) אודות ספרדי נשוא פנים כסניף בעניין שבא לפניהם - אסור לה להתייבם, כי אין להאכילה דבר האסור לה, יעשה". ועיין עוד מ"ש בשור"ע המקוצר הלכות יבום וחליצה (סי' רי, ב).

30. ובפרט ביום שהדור פורץ ואין יראת אלוקים לנדר עיניהם, שיש לחוש שתחחבר לאיש אחר بلا להמתין לגט שאולי יcatch רח"ל, וכי שכך העירו לנכון כמה דיןנים מנוסים. והמקום ברוך הוא יגדור בקרוב כל פרצות עמו בבית ישראל,acci"r.

כן לדידן גם כיום בארץנו הקדושה, ולא רק כשהנישואין היו בתימן²⁸ אלא גם כשנישאו כאן, לפי שאחנן קהילה

במנהגים. ולא עוד אלא דמסקנתו שם כיוון דהאי מיידי דערוה, ראוי להחמיר לכתהילה יעוז'. ויעוון גם במ"ש בשור"ע המקוצר הלכות גירושין וגיטין (סי' רט). ואף בណון דידן לא ראה מה שכתחבו כמה מחכמי תימן בזה, ובפרט אשתמייתיה דברי הרע"ק בסערה תימן, שכחוב בהדייא שנתועדו והסתיכמו שלא לכפות. ומthon הגוזמא שכחוב ביב"א שם ובדף רצב סוף אות כג שכל ההוראות והמנהגים בתימן הם כדעת הרמב"ם בכל איסורי תורה קלות וחמורות, לשם סימן כי אותן לב: שבני תימן אינם מההוראות הרמב"ם בכלל אשר יאמר כי הוא זה, ידוע למגנים מי הם בני אותה כת שבבלו אותו בכל זה. והאמת שהם רק מתי מעט חדשם מקרוב באו. אבל המנהגים המקובלים בידינו, הרבה מהם שלא כדעת הרמב"ם כידוע, כמ"ש בס"ד בפתחה לקונטרס כלל מהריב"ץ ד"ה ומילא. גם לא נמנע רבם הנז"ל לכתוב בסוף העירה מא לסדר התפילות של הרמב"ם בסוף ספר אהבה, ש"מנางינו" בראש השנה שאין השלחין ציבור חוזר לומר לבדו היום הרת עולם, אלא אומרה עם הציור. והוא שקר וכזב, והדבר ידוע אפילו לתשב"ר בצענעה ובכל גלויות תימן, וגם מפורש בתכאליל ובסידורים, שאחרי הציור - חוזר על זאת השlich ציבור בקהל רם. ובענין כי כפיה בטוענת מאיס עלי, עין עוד בשורת גנזי מלכים להיב"ע (שנדפס במכנים, סי' עא), שorbit ציז אליעזר (ח"ד סי' כא וח"ה סי' כו), שorbit יב"א (ח"ח סי' כה), שorbit עטרת שלמה (קרליץ, ח"ב סי' יט), קונטרס הבירורים להר"א הורבץ (בני ברק היתשל"ה) ואוצר הפסיקים (כרך כ דף קו ובהערות סג-וסד שם).

28. שאו יש מקום יותר להקל מטעם שייל דכל דמקדש אדעתא דרבנן דההוא אתרא קא מקדש, כמבוואר בשלטי הגבורים (ב"ב סוף